

TURKISTONDA QOZILIK ISHLARI YURITILISHIDA MUSTAMLAKA PRINSIPLARINING SUD TIZIMIGA QO‘YILADIGAN FUNDAMENTAL TALABLAR TARIXIDAN

Karimov Kaxramon SADIKOVICH

Tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori PhD

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

Qo‘qon, O‘zbekiston

E-mail: qahramonjob876@umail.uz

Annotatsiya Mazkur maqolada XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkistonda faoliyat yuritgan qozilik mahkamalari, huquqiy me‘yoriy hujjatlar, notarial harakatlar tarixiga doir masalalar, **mahalliy boshqaruvi, iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, diniy, madaniy hayotga qilgan ta‘siri**, Turkiston o‘lkasi qozilarning ish yuritish tartiblari, huquqiy asoslari va huquqiy qadriyatlarni qonunchilikda aks ettirilish masalalari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: meros, vorislik huquqi, xalq sudyalari (qozilari) saylanishi, merosdagi majburiy ulush.

Аннотация В данной статье рассмотрены судебные суды, действовавшие в Туркестане в конце XIX - начале XX века, правовое регулирование, вопросы, связанные с историей нотариальных действий, местного управления, их влияние на экономическую, политическую, социальную, религиозную, были рассмотрены культурная жизнь, порядок работы судей Туркестанской области, правовые основы и вопросы отражения правовых ценностей в законодательстве.

Ключевые слова: наследование, право наследования, выборов народных судей(казиев), обязательная доля в наследстве.

Annotation In this article, the judicial courts operating in Turkestan at the end of the 19th - the beginning of the 20th century, legal regulations, issues related to the history of notarial actions, local administration, their impact on economic, political, social, religious, cultural life, the working procedures of the judges of the Turkestan region, legal foundations and the issues of reflection of legal values in the legislation were considered.

Keywords: inheritance, right of inheritance, election of people’s judges(kaziye), mandatory share in inheritance.

Kirish

Turkiston tarixi, uning ma‘muriy idora boshqarish usuli, XIX asr oxiri va XX asr boshlari, Turkiston general gubernatorligi tuzilgandan keyin hududdagi boshqaruv usuli, sud idora mahkamasi tarixini o‘rganishda Turkiston o‘lkasi qozixonalarida

tuzilgan vasiqalar, hukmlar, xatlar, tilxatlar, iqror xati, inoyatnoma, dalolatnoma(akt), daʼvolar, qozilik ishlari reestr daftarlari kabi hujjatlar asosiy manba boʻlib hisoblanali.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Mavzu tarixshunosligi boʻyicha mavjud adabiyotlardagi konseptual-metodologik yondashuvlarining mazmuniga qarab uch guruhga, yaʼni Rossiya imperiyasi hamda sovet hokimiyati yillarida yaratilgan adabiyotlar, mustaqillik yillarida yaratilgan tadqiqotlar va xorijiy tadqiqotchilarning asarlariga boʻlib oʻrganish maqsadga muvofiq deb topildi.

Mavzuga tegishli ilmiy adabiyotlar hududiy va davriy tamoyillarga koʻra 3 guruhga ajratib tahlil etildi: 1) Rossiya imperiyasi hamda sovet hokimiyati yillarida yaratilgan adabiyotlar; 2) mustaqillik yillaridagi ilmiy tadqiqotlar; 3) xorijlik mualliflarning asarlari.

Rossiya imperiyasi hamda sovet hokimiyati yillarida yaratilgan adabiyotlar. Sovet davrida Turkistondagi maʼmuriy boshqaruv, sud tizimi faoliyati, xususan qozi va harbiy sudlari haqidagi dastlabki maʼlumotlar XX asr boshlarida I.Ya.Foyniskiy⁷, A.A.Kaufman⁸, A.N.Dobrosmyslov⁹, N.P.Ostroumov¹⁰, N.S.Likoshin¹¹ asarlarida qayd etilgan, lekin koʻrilgan masala mohiyati mustamlaka tuzum manfaatlari nuqtayi nazaridan yoritilgan.

Keyingi yillarda ham X.S.Sulaymonova¹², Sh.Urazayev¹³, N.Milshteyn¹⁴, F.Bakirov¹⁵, N.I.Abidova¹⁶, G.P.Sarkisyans¹⁷ kabi mualliflarning tadqiqotlarida sud-huquq tizimining shakllanish tarixini yoritishga bagʻishlangan ilmiy ishlar yaratildi, ammo sovet davrida tanlangan mavzu kommunistik mafkura nuqtayi nazaridan oʻrganilganligi bois, ularga jalb etilgan manba va arxiv maʼlumotlari ham bir tomonlama talqin qilingan.

Tahlil va natijalar

⁷ Foyniskiy I.Ya. Kurs ugolovnogo sudoproizvodstva. (SPb.: 1902. – S. 68.). – Sankt-Peterburg: Izdaniye Alfa, 1996. – S. 605.

⁸ Kaufman A.A. Pereseleniye i kolonizatsiya. Chast pervaya. Gosudarstvo i pereseleniye. 1861-1904 gg. – Peterburg: 1905. – S. 335.

⁹ Dobrosmyslov A.N. Tashkent v proshlom i nastoyaschem. – Tashkent: 1912. – S. 107.

¹⁰ Ostroumov N.P. Islamovedeniye. Vvedeniye v Kurs Islamovedeniya. Tip. Turk. Gen-Gubernatora. – Tashkent: 1914. – S.181-183.

¹¹ Лыкошин N.S. Pol jizni v Turkestane. Ocherki byta tuzemnogo naseleniya. Komissioner voyenno-uchebnykh zavedeniy. – Petrograd: Kolokolnaya, №14. 1916. – S. 363.

¹² Sulaymanova X.S. Istoricheskiy ocherk o sozdaniy sovetskix sudov v Uzbekistane // Sovetskoye gosudarstvo i pravo. 1949. № 3. – S. 61–69.; Ona je. K istorii organizatsii sovetskix sudov v Uzbekistane. – T.: Izdaniye Ministerstva yustitsii UzSSR. 1950. – S. 35.; Ona je. Sozdaniye i razvitiye sovetskogo suda v Turkestanskoy ASSR(1917–1924 gg.) – T.: Izd. AN. UzSSR., 1954. – S. 88.; Ona je. Sobraniye sochineniy. Tom. I. – T.: Fan, 1967. – S. 305.

¹³ Urazayev Sh. Turkestanskaya ASSR i yee gosudarstvenno-pravovyye osobennosti. – T.: Gosizdat, 1958. – S. 218.

¹⁴ Milshteyn N. Iz istorii Turkestanskoy CHK. – Tashkent: Nauka, 1965. – S. 38.

¹⁵ Bakirov F. Chor Turkistonida sud, shariat va odat. – T.: Fan, 1967. – B. 48.

¹⁶ Abidova N.I. Sudy kaziyev i osobennosti protsesssa ix likvidatsii v Uzbekskoy SSR (1917–1928 gg.): Avtoref. dis. ... kand. ist. nauk. – Tashkent: 1974. – S. 41.

¹⁷ Sarkisyans G.P. Pravosudiye, arbitraj i prokurorskiy nadzor v SSSR. – Tashkent: Uzbekistan, 1978. – S. 55.

O'lkada qozilar tomonida amalga oshiriladigan faoliyatni tartibga soluvchi "Usuli dasturul" amalda yozilgan tartiblarini Rossiya imperatori tomonidan tasdiqlangan. General-leytenant, baron Vrevskiy 1892-yilda dastur ul-amal narodniy sudyalarga tegishli Toshmozor volosti xalq sudyalariga 272-raqamli ko'rsatmasida "Toshmozor volosti bo'yicha 1895-yilgi qarorlar 1-raqamdan 24-raqamgacha" kitobida keltirilgan yo'riqnomada quyidagilar keltirilgan.

Syezd qozilari va biylarning o'z sheriklarining ba'zi hukmlarida ochiqdan ochiq xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa, shu sheriklarini (o'rnidan ozod qilish) vazifalaridan ozod qilish haqida hukm chiqarish xususida ish ochish shu syezd qozilari va biylari zimmasidadir. Va bu arzni uyezd hokimi volostnoy upravleniyaga yuboradi¹⁸.

Syezd qozilari va biylari chaqirtirgan (مدعى عليه) javobgarlarni va guvohlarni syezdga yetkazib keltirish volostnoy upravitel, starshinalar va ularning noiblari zimmasida bo'lgan¹⁹.

Bir qozi va bir biyning qilgan notamom(tugallanmagan) hukmi ustidan shu hukm e'lon qilingandan keyin bir hafta muhlat ichida agar (مدعى) da'vogarlar sartiya(o'troq) fuqarolari bo'lsa uyezd hokimiga, aytonia(ko'chmanchi) fuqarolari bo'lsa volostnoye upravitelga arz qilinadi. Bu ikki holatda arzlarni syezdga topshirishi lozimdir. Syezd o'z ishini ko'rayotgan vaqtda to'g'ridan - to'g'ri mazkur arzni syezdg'a taqdim etishi mumkin²⁰.

Da'vogar va javobgar o'zaro kelishib qozi va biyg'a arz qilmay, da'volarini so'ratish uchun to'g'ridan-to'g'ri syezdga yoki mutlaqo xolis odamlarga ruju' (رجوع) (da'volarini qaytarib olishlari) qilishlari mumkin. Gunoh ishda da'vo ko'p, ammo sodir etilgan gunoh oz bo'lsa ham guvohlik bergan xolis odamlarning guvohliklari boricha qabul qilinadi²¹.

Har ikki taraf o'zaro kelishib, da'vo ishlarida xolis shaxsni guvoh qilganlari haqida volostda yuritiladigan qaydlar daftariga yozib, imzolarini chekadilar. Mazkur xolis guvohlar ham ushbu daftarga o'z ko'rsatmalarini yozadilar, da'vogarlar esa imzo chekkach, muhr bosiladi²².

Qozi va biylarning da'vo so'ramoqliklari va hukm qilmoqlari oshkora va xalq ichinda bo'ladur²³. Qozilarning va biylarning katta syezdlarini janob voyenniy gubernatur tayin qiladilar. Har xil uyezdga qaragan yoki har xil volostga qaragan fuqarolarning da'volarini, qozi, biylarni va ularning syezdlarining biror odamni badarg'a qilish uchun qilgan arzlarni shu katta syezdda ko'rib chiqilgan. Sartiya

¹⁸ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 7.

¹⁹ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 7.

²⁰ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 7.

²¹ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 8.

²² Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 8.

²³ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 8.

fuqarolarining katta syezdi da'vogar va javobgar, hukm ostiga tushganlarning yashash joylari qozilaridan tashkil topadi. Ammo ko'chmanchi fuqarolarining katta syezdlari da'vogar va javobgar va hukm ostiga tushganlarning yashash volostlarining biylaridan tarkib topagan²⁴. Bu tarkibga bir volostan albatta hech bo'lmaganda bir biy tarkibga kiritilgan. Ko'chmanchi fuqarolarining katta syezdlariga da'vogar va javobgarlarning so'roq qilgan biylardan boshqa biylarni uyezd hokimi o'zi tayin qiladi. Biylarning katta syezdlarida bir yil muhlat ichida da'vo ishlarini ko'rgan biylar kelgusi yildagi katta syezdga so'roq qiladigan bo'lsa keladilar va aks holda kelmasalar ham bo'ladi²⁵.

Birinchi, qachonda narodniy sudyaga arizachi kelsa sudya mazkur arizachi arzini eshitib, o'zining so'ramoqni tegishli ekaniga qaror topgan mazkur arizachini daftariga, "arizalar mazmuni" deb boshlangan varaqqa yozsa kerak. Oy va chislo(sana)li bilan va voqea qay vaqtda ariza berilganini va javobgarining nomlarini va ularning otlarining nomlarini va da'vogarni va ne to'g'ridan ariza qilganining mazmunini kuta qilib, yozib ayon qilsa kerak. Birda muddao bo'lgan odam o'zining daftariga yozilgan arizasiga qo'l qo'ysa kerak va yoki tamg'a solsa kerak yoki muhr bosadi. Va narodniy sudya o'z muhrini bosmog'i bilan mazkur muddaoning (da'voning) arizasining tasdiq qilaydi.

Ikkinchi, bul arizani yozib tamom qilg'ondin so'ng narodniy sudya bo'ladigan mazkur arizani so'rovini qay chislo(sana)ga tayin qilinganini va haqiqat ham so'roqqa qanday qanday odamlarni chaqiratganini mazkur varaqqa yozib, ba'di muddaoga ma'lum qiladi va javob kelganda ham guvohlarni chaqiruv to'g'risida buyruq joriy qilingan. Agarda guvohlarni chaqirish lozim bo'lsa.

Uchinchi, agarda ishning haqiqatiga va hukmiga hojatlik odamlarning barchasi kelib, ma'lum bo'lmasalar, sudya mazkur birinchi uzilishga ishning so'rovi qay vaqt va kunga qoldirilganini yozib bayon qilsa kerak.

To'rtinchi, qachonda ish va da'voning haqiqatiga va so'roviga va hukmiga hojatlik odamlarning barchasi kelib, ma'lum bo'lsalar, mazkur sudya ish va da'voni so'rab qilgan hukmini mazkur bir necha va varaqning ikkinchi tarafiga yozadur birda sudyag'a lozimdirki, muddaoning arizasiga yozilgan raqamni o'zining qilgan hukmiga yozishiga va yil, oy va chislosini yozishiga va kimning arisasi sababli hukm bo'lganligini ham kimning ustidan ariza berilganini va ish da'vo so'ralib, haqiqat bo'lganida muddaoni va muddao oliyaning hozir bo'lib, qamataturgonlarini yoki ularning vakillari hozir turganlarini mazkur hukmiga yozadur.

Beshinchi, hukmnomaning, ya'ni bitim xatning oxiriga qancha undirilishiga hukm qilinganini va hukm qilinganligi uchun tegishli bilq pulini kimdan talab qilinayotganligini mazkur sudya yozib, yana mazkur hukmga muhrini bosadi.

²⁴ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 8.

²⁵ Qonun. – Toshkent: FASHI. – Qo'lyozma № 730. – V. 8.

Oltinchi, hukmni yozib tugatishi bilan narodniy sudya har ikki tarafga mazkur hukmni darhol ma'lum qiladi va muddaoni qo'llarini qo'yadurlar.

Yettinchi, agarda har ikki taraf hukmning yuzasidan nusxa talab qilsalar, nusxa varaqning ikkinchi yarmiga yozilib, birda jazval (chizg'ich) chiziqdan kesilib, tarafing'a beriladi va mazkur tarafin mazkur nusxani yulqib (yirtib) olganliklarini rostligi uchun mazkur yarmi kesilib, yarmi daftarda qolgan varag'ining ostiga qo'l qo'yadurlar.

Sakkizinchi, hukmdan so'ng narodniy sudya avvalgi taxtaning birinchi varag'iga "hukmdan spravka" deb yozilgan so'zining pastiga so'ralgan ishning muddoi qoidasiga yoki muddoi oliya qoidasiga hukm bo'lganligini yozadur, yana mazkur ishda biror odamni hibsga, qamoqqa bo'lubdurmu, agarda qamoqqa hukm bo'lsa kimni qamoqqa hukm bo'lganligini va qancha vaqtga qamoqqa hukm bo'lganligini yozadur va xazina foydasiga biror odamdan pul talab qilinaturg'on bo'lubdurmu, agarda bo'lsa kimdan qancha pul talab qilinayotganligini yozadur. Muddaodan va yoki muddaoiy oliyadan va yoki har ikki tarafidan pul talab qilurg'a hukm bo'lubdurmu. U yozilishi kerak. Yana narodniy sudya o'z foydasiga qancha bilaq (jarima) pulini hukm bo'lg'onun mazkur joyda aniq yozib, ushbu spravkani hukm qilg'uvchi sudya muhr bosib, mustahkam qiladur. Agarda ish da'voni ba'zanda narodniy sudya hukmi bo'yicha hech bir odamni jazog'a mustahiq qilmagan bo'lsa va biliq pulini olmaydigan bo'lsa, u vaqtda lozimdur tegishlicha hech kim jazoga hukm bo'lmaydi ham biliq puli olinmaydi, deb yozilishi kerak²⁶.

To'qqizinchi, narodniy sudya da'vosi bor odamlardan so'rog'i ba'zanda hukm qilmasdan va hukmga qo'l qo'ymasdan avval biliq pulini olishga ixtiyoriy yo'qdur. Odat bo'yicha narodniy sudya biliqqa tegishli pulini tayin qilib, daftarga yozadi. Ba'zan har ikki taraf da'vogarga ma'lum qiladi. Agarda biliq puli to'lovga tegishli bo'lgan taraf narodniy sudyaga o'z ixtiyori bilan rozi bo'lib, mazkur pulni bermasa narodniy sudyaning hech birda ixtiyori yo'qdur. So'roq bilan mazkur pulni tortib, olmog'iga, lekin mazkur pulni talab qilinishi to'g'risida volostniy upravitelga yoki oqsoqolga sudya o'zi ma'lum qiladi.

Birda narodniy sudya mazkur volostniy upravitelning yoki oqsoqol undirgan pulni qo'lga qabs qilish bilan mazkur volost va oqsoqol huzurida kimdan, qancha pul olinganligini vaqti bilan tayin qilib, daftarga yozadi.

O'ninchi, narodniy sudya hukm qilgan so'mning hech bir vaqt hukmni o'rniga keltiruv to'g'risida (ijro qilish ma'nosida) qoidasiga hukm bo'lgan odamga aralashib, talab qiluvchiga yordam qilmaydi. Foydasiga hukm bo'lgan odam narodniy sudyadan olgan hukm nusxasi bilan volostniy upravitelga yoki oqsoqolga murojaat

²⁶ I-236-fond. 1-ro'yxat. 28-yig'ma jild, 2-varaq.

qiladi. Va mazkur volostniy upravitel yoki oqsoqollar sudyaning hukmida tayin qilinganini undirib berishadi.

O‘n birinchi, agarda bir odam narodniy sudyaning net kim amaldorning buyrug‘iga qarshilik qilsa u talab qilgan ishni o‘rniga keltirmasa yoki sudya ish da’vo so‘rab turgan va qat’iy sudyani haqorat qilsa, narodniy sudyaning ixtiyori yo‘qdur. Mazkur qarshilik yoki haqorat qilgan odamga o‘zi jazo berishga asso lozimdur. Sudyaga mazkur odamning haqorati va qarshiligi to‘g‘risida uyezd hokimiga yoki uchastkovoy pristaviga ma’lum qilib, bildirishga.

O‘n ikkinchi, Narodniy sudyalar hukmlarini daftarga yozganlarida bir narodniy sudya hukmini daftarga yozuvto‘g‘risida yozilgan qoidalar bo‘yicha ish qilib, yana quyida yozilib, bo‘ladigan boblarga muvofiq amal qilsalar kerak.

O‘n uchinchi, agarda bir narodniy sudyaning hukmiga rozi bo‘lmay asyezga tushgan arizalar mazkur hukmga rozi bo‘lmagan tarafning o‘z qo‘li bilan osiyozg‘a berilmasdan uyezd hokimi yoki uchastkovoy pristavining qo‘lidan va yoki volostniy upravitel orqali berilgan bo‘lsa asiyoz narodniy sudyalarga tegishlidir. Mazkur arizalarni kimdan berilganligini “arizalar mazmuni” deb yozilgan joyning avvalgi varaqqa yozmoqqa, agarda ariza mazkur lar buyruq barobarida syezdg‘a topshirilgan bo‘lsalar bul suratda lozimdirki mazkur buyruqning chislo va nomerini ko‘rsatib yozmoqg‘a.

O‘n to‘rtinchi, agarda bir sudya hukmiga rozi bo‘lmasdan ariza berilgan bo‘lsa bu fursatda “arizalar mazmuni” degan joyga yozish kerak va hukmda mazkur norozi bo‘lgan hukmni qaysi sudyaning hukmi ekanligini va qaysi vaqtda bo‘lganligini va nechanchi raqamda bo‘lganligini aniq bayon qilib, yozish kerak.

O‘n beshinchi, agarda ariza bir sudyaga tushmasdan Turkiston viloyatidagi xalqlarni boshqarish haqidagi Nizomning 244-bobiga muvofiq to‘g‘ri asiyoz narodniy sudyalarga tushsa bu taqdirda tegishli durasiyoz narodniy sudyalarga avval boshda diqqat bilan qarab bilish kerakki, mazkur ish, da’vo syezdning zudamoqina tegishli muyina muddaoi oliyadan so‘rash kerakki, mazkur da’voni bevosita bir sudya ham so‘ramasdan abrdon syezdda so‘ralib, haqiqat bo‘lishiga rozi bo‘ladimi? Agarda rozi bo‘lsa mazkurning rozi bo‘lganligini “arizalar mazmuni” deb yozilgan varag‘iga va asl hukm nomiga yozib, rost ekanligiga muddaoi oliya mazkurning imzo chekishi kerak.

O‘n oltinchi, bir narodniy sudya agarda hukmiga norozi bo‘lib, arz berilgan bo‘lsa mazkur da’vo to‘g‘risidagi ishning so‘roviga aralashmasa kerak. Agar o‘zi mazkur syezdda hozir va nozir bo‘lsa ham.

O‘n yettinchi, syezd narodniy sudyalari ishi da’vo so‘ralib, hukm qilinganda ikki tarafga teng bo‘linib, hukm qilsalar bu fursatda predsdatel, ya’ni sadrinishin qay tarafga fikrini qo‘shsa shu tarafning hukmi hukmdir²⁷.

Xulosa

Turkiston o‘lkasining bu davrdagi xalq sudyalari va qozilik mahkamasi faoliyati tarixiga oid maxsus ilmiy izlanishlar olib borilmagan. Mavzuga oid adabiyotlar tahlili Turkiston o‘lkasining siyosiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti masalasi tarix fanida yaxlit tadqiqot shaklida o‘rganish masalasi dolzarblini ko‘rsatadi.

Qo‘qon xonligi Rossiya imperiyasi davlati tarkibiga O‘rta Osiyoning boshqa mintaqalariga nisbatan ancha erta qo‘shib olindi. Mustamlaka hukmronligi davrida Farg‘ona vodiysining siyosiy hayotida Rossiya imperiyasiga bo‘ysundirish masalasi asosiy o‘rinni egalladi. Avvalgi mahalliy sulola o‘lkani idora etishni davom ettirdi. Bu yerda Qo‘qon xonligi o‘rnida Turkiston general–gubernatorligi va rus hokimiyatining o‘rnatilishi ham dastlab jiddiy siyosiy o‘zgarishlarga olib kelmadi. Mustamlaka boshqaruv Qo‘qon xonligi ixtiyoridagi o‘lka boshqaruvidan rus mutamlaka ma’ murlari idora etgan Turkiston general–gubernatorligiga aylantirildi.

Turkistonda tarixiy jarayonda shakllangan islom madaniyati va huquqiy qadriyatlar jamiyat hayotining turli jabhalari: sud-huquq, til, xalq ta’limi, din, axloq va ijtimoiy hayotning boshqa bir qator sohalaridagi an’analarga, mahalliy shart-sharoitlarga muvofiq tartibda kishilarning turmush tarziga kirib bordi. Bu jarayonlar bevosita xalq sudyalari–qozilar faoliyatida yaqqol ko‘zga tashlanadi.

FODALANILGAN ADAIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Фойниский И.Я. Курс уголовного судопроизводства. (СПб.: 1902. – С. 68.). – Санкт-Петербург: Издание Альфа, 1996. – С. 605.
2. Ўз МА. И-236-фонд. 1-рўйхат. 28 йиғма жилд, 2-2^a-варақ.
3. Кауфман А.А. Переселение и колонизация. Часть первая. Государство и переселение. 1861-1904 гг. – Петербург: 1905. – С. 335.
4. Добросмыслов А.Н. Ташкент в прошлом и настоящем. – Ташкент: 1912. – С. 107.
5. Остроумов Н.П. Исламоведение. Введение в Курс Исламоведения. Тип. Турк. Ген-Губернатора. – Ташкент: 1914. – С.181-183.
6. Ликошин Н.С. Пол жизни в Туркестане. Очерки быта туземного населения. Комиссионер военно-учебных заведений. – Петроград: Колоколная, №14. 1916. – С. 363.

²⁷ I-236-fond. 1-ro‘yxat. 28-yig‘ma jild, 2^a-varaq.

7. Сулайманова Х.С. Исторический очерк о создании советских судов в Узбекистане // Советское государство и право. 1949. № 3. – С. 61–69.; Она же. К истории организации советских судов в Узбекистане. – Т.: Издание Министерства юстиции УзССР. 1950. – С. 35.; Она же. Создание и развитие советского суда в Туркестанской АССР(1917–1924 гг.) – Т.: Изд. АН. УзССР., 1954. – С. 88.; Она же. Собрание сочинений. Том. II. – Т.: Фан, 1967. – С. 305.
8. Уразаев Ш. Туркестанская АССР и ее государственно-правовые особенности. – Т.: Госиздат, 1958. – С. 218.
9. Милштейн Н. Из истории Туркестанской ЧК. – Ташкент: Наука, 1965. – С. 38.
10. Бакиров Ф. Чор Туркистонида суд, шариат ва одат. – Т.: Фан, 1967. – Б. 48.
11. Абидова Н.И. Судьи казиев и особенности процесса их ликвидации в Узбекской ССР (1917–1928 гг.): Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Ташкент: 1974. – С. 41.
12. Саркисянс Г.П. Правосудие, арбитраж и прокурорский надзор в СССР. – Ташкент: Узбекистан, 1978. – С. 55.

